

Наталія Костюк,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8235-8940>
n.kostiuk@kubg.edu.ua

УДК 37/378 + 001.5

DOI: <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2023.82>

АКСІОЛОГІЧНІСТЬ МИСТЕЦЬКО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ: ДЕТЕРМІНАНТИ І ДИСКУРСИ

Виховувати людину в розумі, але не в моральності —
значить виховувати загрозу для суспільства.
Теодор Рузвельт

Музика — це граничний прояв духу.
Вільгельм Генріх Вагнер

Стаття присвячена виокремленню детермінант і простеженню узгоджень між факторами аксіологічного упорядкування мистецько-освітнього простору у їх взаємодії з механізмами і чинниками контекстного середовища. Одним із засобів досягнення мети обрано виокремлення сенсоутворюючих чинників, що задають спрямованість і вмотивованість мистецько-освітньої діяльності й впливають на специфіку функціонування простору, дослідження якого ведеться шляхом теоретичних рефлексій. Зроблено висновок, що дискурси мистецько-освітнього простору покликані структурувати знання про ключові питання сучасної культури й мистецтва, моделювати теоретичну базу відповідно до різних контекстів чи проєктів, постійно задіюють різні види знакових систем. Виявилось, що в різних освітніх контекстах регулятором використання проаналізованих у статті дискурсів, парадигм і моделей виступають стандарти академічної освіти, а базисом — цінності, пов'язані з певними моделями світу. Особливості аксіологічності аналізованого простору визначаються повнотою синтезу цінностей, що зафіксовані в традиціях і різних дискурсах.

Ключові слова: мистецько-освітній простір, дискурс, детермінанти, онтологічність, контекстне середовище, аналогія.

Natalia Kostiuk

Axiology of the Art and Education Space: Determinants and discourses

The article is devoted to the allocation of determinants and interaction tracing between the factors of axiological ordering of art and education space in their interaction with mechanisms and factors of context environment. One of the ways to achieve the goal chosen is the selection of meaning-building factors that set the direction and motivation of artistic and educational activity and influence the specific functioning of the space, the study of which is conducted by theoretical reflection. It is concluded that the discourses of the art and education space are designed to structure knowledge about key issues of contemporary culture and art, to model the theoretical base in accordance with different contexts or projects. It turned out that in different educational contexts, the regulation of the use of discourses analyzed in the article, paradigms and models are the standards of academic education, and the basis is the values associated with certain models of the world. Peculiarities of the axiological nature of the space under consideration are determined by the completeness of synthesis of values, fixed in traditions and different discourses.

Key words: art and education space, discourse, determinants, ontology, contextual environment, analogy.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023

© Костюк Н., 2023

Постановка проблеми.

Про значення цінностей у сфері мистецько-освітнього простору з огляду на етичні, моральні, філософські, естетичні, професійні та інші константи, як і про процеси їх формування, сказано багато і вагомо. Сенси складових частин терміна «аксіологія» — цінність (αξία / ἄξια) і вчення (logos / λόγος) — природно поширюється на похідний термін «аксіологічність», який вказує на процеси, що потенційно здатні проявлятися в будь-якій сфері людської діяльності. Значущість аксіології полягає у привнесенні важливих етичних детермінант в науковий пошук і судження. Зважаючи на те, що цінність мистецтва полягає у тому числі і в його естетичності, апелювання до аксіології дозволяє градувати цінність представленого результату естетичного світорозуміння як певного підсумку процесів творення, відтворення, навчання тощо. Під час розвитку спеціалізованої музичної освіти простеження закономірностей модулювання естетичної функції в аксіологічні виміри і виявлення супутніх компонентів цього процесу дозволяє виокремити сенсоутворюючі чинники, що задають спрямованість і вмотивованість мистецько-освітньої діяльності й впливають на специфіку функціонування реального / виокремленого шляхом теоретичних рефлексій та аналізу відповідного цій сфері «абстрактного / умоглядного» простору.

Мета статті — виокремити детермінанти і простежити узгодження між факторами аксіологічного упорядкування мистецько-освітнього простору, зокрема тими, що перебувають у взаємодії з механізмами і чинниками контекстного середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значущість ціннісних параметрів в освітніх сферах зумовили появу публікацій, що розкривають відповідну проблематику в різних аспектах. Йдеться, зокрема, про культурологічні контексти аксіологічності в освіті [1–3, 5, 28, 25], диференційовані у векторах загальноцивілізаційності [4, 5, 21, 23, 26, 28], західноєвропейських [18] і вітчизняних аспектів [6, 8, 11, 17, 21] освітнього процесу. Чимало досліджень здійснено щодо дискурсу [10], серед яких вагомі праці стосуються освітнього виміру [14]. Аксіологія розглядається як фактор модернізації освіти [12] і методології наукових досліджень [1, 4, 8, 12, 20]. Важливі узагальнення почерпнуті з царини термінологічних [15, 16, 12, 24] і довідково-енциклопедичних [7, 9, 13, 19] праць.

Методологія дослідження побудована на основі системного, семантичного й онтологічного підходів та нелінійного мислення, що доповнені підходами та методами з галузі точних наук, зокрема методами просторовості, аналогій, інтегративності і кореляцій. Вони використовуються поряд з такими традиційними методами,

як метод системного структурування, аналізу, індукції, взаємозбагачення, абстрагування, узагальнення тощо.

Виклад основного матеріалу. Пізнання і осягнення творів мистецтва в різних площинах, у тому числі в освітній, супроводжується рефлексивно-аксіологічною діяльністю, уособленням якої в музикознавчій сфері є музична критика. А у викладацькій практиці ціннісність стосується і форм впливу на аудиторію, і застосовуваної в поясненнях аргументації, і когнітивного сприйняття, і обрання взірцевих моделей для різних цілей тощо. У зв'язку з цим однією з першорядних детермінант аксіологічності мистецько-освітнього простору уявляється специфічна концептосфера — сукупність засвоєння, систематизації та перетворення представленого в традиції чи школі «старого» знання. Саме на ній ґрунтуються мотивації наступних пізнавальних дій, рефлексивна модальність, прогресія опанування освітою і належними компетентностями, набуття досвіду оціночної семантики й аксіологічної детермінації знання.

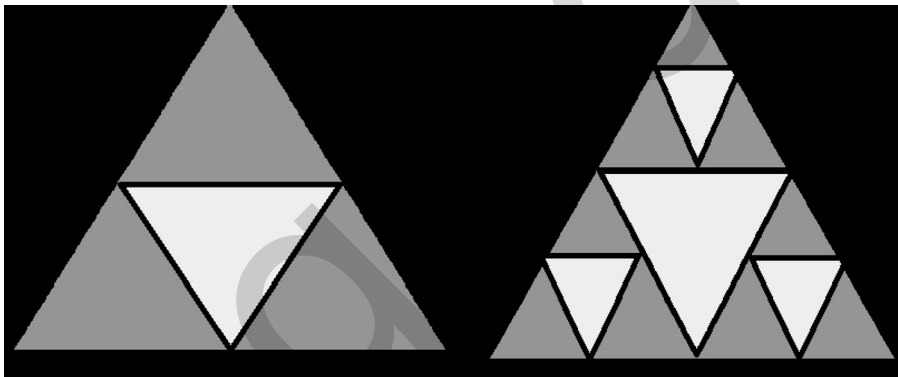
Детермінантою мистецько-освітнього простору (далі — МОП) є й аксіологічний за природою стандарт, що зазвичай відтворює уявлення про ідеальне в мистецькій освіті в сукупності з уявленням про значимість і перспективність цього «ідеального». Таке «ідеальне» об'єктивує ірраціональну сторону мистецької пізнавальної діяльності. Водночас «ідеал» як результат архітектонічно вивіреного синтезу ієрархічно найвищих якостей певних явищ чи процесів не може зводитися до стандарту у його розумінні як норми, тобто середньої величини сукупності якостей. Як складова цінності ідеал представляє собою вищий ступінь суб'єктивного представлення про норму, а тому постійно і, гіпотетично, цілеспрямовано впливає на зміну стандартів. Внаслідок цього виникає конфронтація стандартів чи конфронтація норм, що в аналізованому просторі залежить як від отримання бажаних результатів (тобто цінностей) освітнього процесу, так і від співвідношення чи взаємодії сусідніх предметних площин. Таке міркування цілком співвідноситься з тезою Еммануїла Канта про те, що ідеал є принципово недосяжним і є «ідеєю» регулятивного (системоутворюючого) рівня: він не створює образ самої цілі, але вказує на неї. Адже навіть з такого огляду (тобто приймаючи освітній процес як тип дискурсу), не можна не враховувати наступне: його система скерована на ціннісно-семантичну взаємодію предметів освітнього процесу. Властиво, засвоєння знань не може бути відокремлене від осягнення соціальних та духовних цінностей в їх історично і культурно зумовленій динаміці.

Тому аксіологічність майже завжди супроводжується дискусивністю. Специфіка ж мистецького дискурсу полягає в тому, що в ньому рідко присутній нейтрально-некатегоричний контекст,

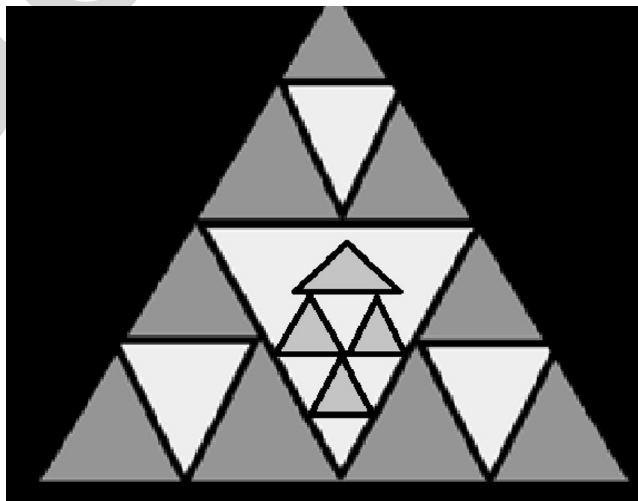
а емоційно-оціночні засоби, навіть за зовнішньої об'єктивності, здатні набувати гострого і полемічного загострення.

Ці фактори і ланцюги закономірностей створюють можливість для розуміння аксіологічної складової мистецько-освітнього простору як органічної частини загальнокультурного простору. Ця концепція розгортається з розуміння мистецтва як сукупності ідеалів, матеріальних і духовних явищ і артефактів, а освіти — як способу набуття знань про них. Їх структурування, з одного боку, — індивідуальне, з іншого — загальнокультурне чи загальноцивілізаційне. При цьому вони, перебуваючи один в одному і впливаючи один на одного, асоціюються з моделлю тора в його динаміці (чотиривимірний просторовий аспект реальності). Внутрішній край (прирівняємо його до базових фахових знань), поширюючись (тобто втягуючи в предметну область мистецької освіти нові знання, розуміння, навички тощо), легко переміщується у зовнішній межі «тороїдного простору» і наче «поглинає» його у своїй динаміці. Натомість зовнішнє поле «занурюється» у простір вісі тороїда і у такий спосіб оновлює цю «вісь». У цій моделі зауважується і дискусивність, що виявляється через процесуальну взаємодію «внутрішніх» і «зовнішніх» проблем.

Ще одна аналогія з області точних наук — заповнення внутрішнього поля того чи іншого обмеженого простору на основі повторення в ньому тієї чи іншої фігури. Прийmemo цю повторювану фігуру, наприклад, за певну вірцеву модель або поведінково-психологічний патерн, зміст, символіка, семантичний комплекс та інші властивості яких є визначеними. Довжина кривої, що утворює кожну фігуру, — по суті нескінчена (аналог — межі сприйняття і розуміння, які визначаються волею, можливостями і контекстом людини як творця / автора свого власного простору). Натомість площа отриманої (внутрішньої) фігури — скінчена: оскільки зміст є визначеним, а модель чи патерн — задані умовами (у цьому випадку контекстом або ситуацією), заповнення внутрішнього простору можливе до певної межі, скільки б «зовнішніх» рухів (циклів) не було здійснено. Але за найменшої зміни «попередньої умови» застосована модель наглядно показує принцип руху від загального (суцільного / початкової інформації тощо) до найменших деталей (наприклад, опанування прийомами виконавської, аналітичної майстерності / виявлення не помічених раніше закономірностей узгодження або елементів чи символів тощо) за сталості зовнішнього контуру (мистецько-освітнього) простору:

За продовження формалізації можливим варіантом є наступна модель:

Доцільно звернути увагу, що в останньому з варіантів базової моделі — за умови множинності первинних змістів у кожній з предметних областей — як системокоригуючий і змістоутворюючий фактор чіткіше виявляється аксіологічність.

Для поглибленого розуміння варіабельності моделей аксіологічної складової мистецько-освітнього простору доречно навести ще одну аналогію — загальновідомий варіант фракталу. Фрактальність як процес дозволяє досягнути закономірності поширення, узгодження і навіть систематизації знань і уявлень. Аналогія до фракталу дозволяє сприйняти процес набуття знань як реалізацію чіткого принципу: цінності / взірці / ідеали процесуально зміцнюються, примножуються, набуваючи функції знань, а знання своєю чергою перетворюються на цінності як взірці для наступних етапів розвитку чи саморозвитку, оскільки відкривають нові перспективи і можливості оновленої оцінки ситуації чи цілісно охопленого простору. А отже, у такому процесі народжується простір аксіологічно вивірених знань.

Ці аналогії показують, що аксіологічність мистецько-освітнього простору, який як культурно інтегрована структура залежить не тільки від розуміння його інтегральних внутрішніх зумовленостей, а й від контекстуальних умов, не може бути абсолютно ізольованим від контексту, у якому функціонують власні цінності. Тому надзвичайно важливим складником обох є культурна пам'ять в її міжетнічно- і міжкультурно-комунікаційному і особистісно-детермінуючому проявах. Цим зумовлена присутність у освітньо-мистецькій аксіологічності дискурсу мультикультурності, який в заданих умовах логічно розцінювати як прояв соціальних конфігурацій чи соціально заданих систем культурних комплексів. Тож ціннісний (аксіологічний) простір можна інтерпретувати як простір оціночних значень, зумовлений суб'єктивним сприйняттям культурно-соціальної дійсності та її відображення в особистісних реальностях. Ціннісний простір суспільства координує упорядкованість соціальних взаємодій у ціннісному вимірі й програмує їх результат в різних галузях, зокрема — мистецько-освітній.

Вивчення аксіологічних особливостей МОП доцільно розвивати у напрямках:

- ціннісний вимір мистецько-освітнього простору;
- ціннісна організація професійної діяльності;
- ціннісні орієнтації в упорядкуванні життєдіяльності;
- типи взаємодії у ціннісному просторі та їх особливості;
- моделі ціннісного простору;
- конструювання і сегментація ціннісного простору;

- синергетичні вияви у ціннісному просторі;
- методи дослідження аксіологічності в МОП.

Наприклад, вивчення ціннісних орієнтацій в упорядкуванні життєдіяльності зумовлює долучення в МОП культурологічної методології, а отже, — звернення до онтологічних основ музики як специфічної частини загальнолюдського буття в її історичній динаміці, географічній та інших зумовленостях з метою виявлення значення закладених у ній смислів (зокрема, виявлення і пояснення значень тих чи інших символів) в різних контекстах і причинно-наслідкових зв'язках. Тому аксіологічна освітня модель має враховувати семіотичний аспект (Ч. Пірс), при якому музика інтерпретується як особлива мова, що служить засобом інформації та комунікації, а отже, здатна породжувати власні, часто специфічні, дискурси. У цих дискурсах виразно виявляється системно-інтегративна функція аксіологічної (ціннісно-парадигмальної) вісі музичного мистецтва і МОП, що долає і деякі стереотипи постмодерного часу. Яскравим прикладом є вихід за межі твердження щодо застережень про застосування терміна «дискурс» до старовинних текстів (їх зв'язки з сьогоденним життям безпосередньо не відновлюються). Але, оскільки значний пласт загальнолюдської музичної спадщини складають активно виконувани сучасними музикантами твори давніх епох (причому — значною мірою відповідно до концепції автентичного / історично-реконструктивного виконавства), не кажучи вже про твори також істотно віддалених від сьогодення наступних стилевих періодів, саме в просторі адаптації цього пласту видатними музикантами і педагогами сформувався специфічний і напрочуд дієвий дискурс як «вербально артикульована форма об'єктивації змісту свідомості, що регулюється домінуючим у певній соціокультурній традиції типом раціональності» [7, с. 70; 9, с. 50]. Більше того, дискурси МОП долають і межі лінійної логіки освітнього процесу, наближаючись до новоевропейського метафізичного розуміння дискурсу як виду пізнання.

Ще один важливий аспект полягає в тому, що внаслідок суміщення в МОП мистецької й освітньої парадигм формується специфічне — нестабільне за обсягом, мобільне за змістом і семантикою — дискурсивне поле. Отже, аксіологічність як загальний принцип, увібравши константні й історично зумовлені цінності, сама по собі зумовлює власну дискусивність. Парадигматикою дискурсів МОП визначено параметри спеціалізації й ресурси власних семіотичних систем, жанрова специфікація текстів, інтерпретаційні моделі і закономірності. Також доцільно врахувати своєрідне суміщення стандартизованих комунікативних систем і водночас нестандартних каналів і способів комунікації, оскільки МОП з різних

причин вбирає в себе властивості і навіть домінуючі ознаки інших дискурсів, зокрема:

- невимушеність, неофіційність, відмінність у статусах (теле- і радіодискурс);
- розрив у просторі й часі для автора та виконавця / викладача у випадку самостійного опанування матеріалом (газетний дискурс);
- зорієнтованість на естетико-психологічні уподобання аудиторії чи конкретної особистості (рекламний дискурс);
- спрямованість на майбутній контекст і моделювання інтересів аудиторії як частини суспільства (політичний дискурс);
- тенденцію до символічності і тяжіння до використання кількох знакових систем за розуміння комунікаційних умовностей (театральний дискурс);
- інтерпретаційність у поданні / поясненні матеріалу і необхідність володіння різними семіотичними системами (кінодискурс);
- використання символічних моделей для формування особистісного досвіду, передавання онтологічних і етичних смислів за допомогою особливих семіотичних систем і сприйняття мистецтва як священного знання (релігійний дискурс);
- частковий примат форми над змістом, деавтоматизація і багатозначність, особливе значення взаємодії автора й інтерпретатора (літературний дискурс).

Це не означає, що властивості згаданих дискурсів не модифікуються. Так, на відміну від літературного, мистецько-освітній дискурс після свого завершення перетворюється не на текст, а на враження, яке закріплюється у досвіді і при повторному відтворенні не буває тотожним (навіть у випадку фіксації в тексті). Вагомість емоційно-психологічної та естетичної складових у МОП відтворюється в тому, що значну роль у МОП відіграють психолого-емоційні і діяльнісні за превалюючими характеристиками дискурси. Так, залучені чіткі механізми стверджуючого дискурсу, передусім — розуміння мистецтва як спеціалізованої галузі переважно зі спеціалізованою аудиторією; створення навчально-методичних матеріалів експертами і фахівцями високого рівня; ведення ефективної комунікації із зовнішнім світом за різного ступеня проявлення консерватизму. Зі сферою відтворювального дискурсу пов'язана функція виховання нової аудиторії, істотність вивчення впливу освітньої концепції на середовище і потенційну аудиторію, а також класична ієрархія освітніх взаємин. Впливає на процеси в МОП навіть деконструюючий дискурс (посилення взаємодії суб'єктів освітнього

процесу внаслідок високої ролі критичного аналізу у виокремленому контексті, особливе значення розвитку аналітичних здібностей).

Висновки. Природна багатовекторність МОП зумовлює те, що дискурси МОП, покликані структурувати знання про ключові питання сучасної культури й мистецтва, моделювати теоретичну базу відповідно до різних контекстів чи проектів, постійно задіюють різні види знакових систем. Саме освітня складова зумовлює необхідність постійного коригування мовленого / почутого / сприйнятого; коригування відбору інформаційних чи комунікативних конструкцій. Наприклад, в сучасних умовах відбувається привнесення елементів парадигматики сучасного мистецтва у формі об'єктивації пізнання відповідно до постмодерністської соціально-культурологічної концепції. А особливими умовами є входження особистості чи групи здобувачів освіти в ситуативний контекст, їх налаштованість на його оновлення, сприйняття концентрованих ядер інформації і здатність до векторного розширення її сенсів, прагматичного застосування знань. Але в різних освітніх контекстах регулятором використання згаданих та інших дискурсів, парадигм і моделей в сфері МОП виступають стандарти академічної освіти, а базисом — цінності, пов'язані з певними моделями світу. Зокрема, детермінантами можуть слугувати коректне за формами нівелювання межі між мистецькою та позамистецькою діяльністю як особлива форма освітньо-комунікативної практики або доступність для сприйняття. Тому не тільки не втрачається, а й посилюється необхідність присутності у МОП гуманістичної детермінанти, в якій необхідно посилити емоційно-інформаційний резонанс (чинник несподіваного осягнення допомагає активнішому формуванню нових зв'язків та інтеграцій). Особливості аксіологічності ОМП визначаються повнотою синтезу цінностей, що зафіксовані в традиціях і різних дискурсах, а тому передбачають інваріантні та варіативні (освітні закони, реформи та інші процеси в освітній сфері) складові. За такого розуміння злиття дискурсів у систему відбувається саме на основі аксіологічності, яка хоч і задає інше спрямування складовим дискурсам як їх основна детермінанта, але не зумовлює «моделювання» одного дискурсу в інший і толерує збереження їх питомих особливостей.

Отже, аксіологічність полікодового, нелінійно-системного МОП, який у системі вищої освіти додатково диференціюється інституційним, науковим та педагогічним типами дискурсу, утворюється внаслідок поєднання прагматичного змісту його складових і, водночас, його належності до метаконтексту людської історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Інформаційний вимір сучасної освіти. Київ : «МП Леся», 2017. 596 с.
2. Андрущенко В. Культура життєтворчості особистості і освіта. Київ : «МП Леся», 2017. 228 с.
3. Андрущенко В. Культура як аксіологічна матриця освіти. Київ : «МП Леся», 2017. 303 с.
4. Андрущенко В. Освіта у глобальному вимірі. Київ : «МП Леся», 2017. 516 с.
5. Андрущенко В. Цивілізація культури. Київ : «МП Леся», 2017. 580 с.
6. Базалук О. О., Кравченко О. П., Харченко Л. М. Аксіологічні засади сучасної системи освіти України. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ», 2019. 87 с.
7. Букач В. М., Бакланова Н. М. Теорія та історія культури (словник-довідник): навч. посіб. для здобувачів вищої освіти. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 288 с.
8. Винничук Р., Кравченко Л. Аксіологічний підхід у вітчизняній педагогічній науці та практиці: історико-педагогічна ретроспектива. Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. Вип. 23. С. 22–28. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.23.183168>
9. Герчанівська П. Е. Культурологія: термінологічний словник. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2015. 439 с.
10. Дискурс у сучасному науковому, соціокультурному та інформаційному просторі: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Дискурс у сучасному науковому, соціокультурному та інформаційному просторі». 24–25 травня 2013 року / за заг. ред. професора І. В. Соколової. Маріуполь : МДУ, 2013. 259 с.
11. Євдотюк А. Аксіологічні засади сучасної системи освіти в Україні. *Педагогічний пошук*. 2014. № 2(82). С. 12–15.
12. Калюжна Т. Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти / за наук. ред. О. В. Уваркіної. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 128 с.
13. Касперський Е. Дискурс / Лексикон загального та порівняльного літературознавства; голова ред. А. Волков. Чернівці : Золоті литаври, 2001. С. 148–149. 634 с.
14. Ковчак В. О. Дискурс як чинник суспільного здійснення людини. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 97. С. 203–207.
15. Краснобаєва-Чёрная Ж. В. Аксиологическая специфика общеоценочных и конкретнооценочных фразем. *Славянские чтения* : [научно-теоретический журнал]. Кишинэу : Славянский университет, 2016. № 7(13). С. 98–114.
16. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Семантичний простір оцінної фраземіки. *Мовознавство*. 2015. № 5. С. 39–51.
17. Левківська К. В. Ціннісні засади діяльності освітніх закладів : навч.-методичний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2017. 136 с.
18. Лупаренко С. Є. Аксіологічні засади системи освіти країн Західної Європи. *Педагогіка та психологія*. 2020. № 63. С. 103–110.
19. Сюта Б. Дискурс / Українська музична енциклопедія. Т. 1 : [А–Д]. Київ : ІМФЕ НАНУ, 2006. С. 615.
20. Ткачова Н. О. Аксіологічний підхід. Наукові підходи до педагогічних досліджень : колективна монографія / за заг. ред. В. І. Лозової. Харків : Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. С. 126–146.
21. Ткачова Н. О. Історія розвитку цінностей в освіті. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2004. 423 с.
22. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
23. Krasnobaieva-Chorna Zh. Mind Value: Semantics, Structure, Pragmatics (on the Material of English, German, Ukrainian and Russian Phraseology). *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies* : [зб. наук. праць]. Вінниця : ДонНУ, 2017. Вип. 34. С. 79–87.
24. Kroeber, A. L., Kluckhohn, C. (1952). Culture: A critical review of concepts and definitions. *Papers. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology*. № 47 (1). Cambridge: Harvard University Press. 229 p.
25. Randviir, A. (2002). Space and Place as Substrates of Culture. *Proceedings of the Estonian Academy of Arts*. № 10. P. 140–154.
26. Rokeach M. The Nature of Human Values. N.Y.: Free Press, 1973. 438 pp.
27. Theodore Roosevelt Quotes. URL : https://www.brainyquote.com/quotes/theodore_roosevelt_147876
28. Vauclair C. M. (2009). Measuring Cultural Values at the Individual-Level: Considering morality in cross-cultural value research. *Revista de administração mackenzie*. Vol. 10, № 3. URL: <http://www.scielo.br/pdf/ram/v10n3/a05v10n3.pdf> /

REFERENCES

1. Andrushchenko, V. (2017). Informatsiyniy vymir suchasnoi osvity. [Informational World of Modern Education]. Kyiv: «MP Lesia», 596 p. [in Ukrainian].
2. Andrushchenko, V. (2017). Kultura zhyttietvorchosti osobystosti i osvita [Culture of Life, Creativity, Specialty and Enlightenment]. Kyiv: «MP Lesia», 228 p. [in Ukrainian].

3. Andrushchenko, V. (2017). Kultura yak aksiolohichna matrytsia osvity [Culture is an Axiological Matrix of Enlightenment]. Kyiv: «MP Lesia», 303 p. [in Ukrainian].
4. Andrushchenko, V. (2017). Osvita u hlobalnomu vymiri. Kyiv: «MP Lesia», 516 p. [in Ukrainian].
5. Andrushchenko, V. (2017). Tsyvilizatsiia kultury [The Civilization of Culture]. Kyiv: «MP Lesia», 580 p. [in Ukrainian].
6. Bazaluk, O. O., Kravchenko, O. P., & Kharchenko, L. M. (2019). Aksiolohichni zasady suchasnoi systemy osvity Ukrainy [Axiological Foundations of the Modern Education System of Ukraine]. Pereiaslav-Khmelnytskyi: KSV Publishing House, 87 p. [in Ukrainian].
7. Bukach, V. M., & Baklanova, N. M. (2021). Teoriia ta istoriia kultury (slovyk-dovidnyk): navch. posib. dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity [Theory and History of Culture (reference dictionary)]. Odesa: Bukaiev Vadym Viktorovych publisher, 288 p. (in Ukrainian).
8. Vynnychuk, R., & Kravchenko, L. (2019). Aksiolohichni pidkhid u vitchyzniani pedahohichnii nauki ta praktysi: istoriko-pedahohichna retrospektyva [Axiological Approach in Domestic Pedagogical Science and Practice: Historical and pedagogical retrospective]. *The Sources of Pedagogical Skills*, Poltava: PNP named after V. G. Korolenko, Issue 23, pp. 22–28 [in Ukrainian].
URL: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.23.183168>
9. Herchanivska, P. E. (2015). Kulturolohiia: terminolohichni slovyk [Cultural Studies: Terminological dictionary]. Kyiv: National Academy of Managerial Personnel of Culture and Arts, 439 p. [in Ukrainian].
<https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.23.183168>
10. Dyskurs u suchasnomu naukovomu, sotsiokulturnomu ta informatsiinomu prostori [Discourse in Modern Scientific, Sociocultural and Information Space]. (2013). Collection of abstracts of reports of the International scientific and practical conference “Discourse in Modern Scientific, Sociocultural and Information Space”, May 24–25, 2013, ed. Professor I. V. Sokolova, Mariupol: Mariupol State University, 259 p. [in Ukrainian].
11. Yevdotiuk, A. (2014). Aksiolohichni zasady suchasnoi systemy osvity v Ukraini [Axiological Foundations of the Modern Education System in Ukraine]. *Pedahohichni poshuk [Pedagogical Search]*, No. 2(82), pp. 12–15 [in Ukrainian].
12. Kaliuzhna, T. H. (2012). Pedahohichna aksiolohiia v umovakh modernizatsii profesiino-pedahohichnoi osvity [Pedagogical Axiology in the Conditions of Modernization of Professional and Pedagogical Education]. Ed. O. V. Uvarkina, Kyiv: Department of the NPU named after M. P. Drahomanov, 128 p. [in Ukrainian].
13. Kasperskyi, Edvard (2001). Dyskurs [Discourse]. *Leksykon zahalnoho ta porivnialnoho literaturoznavstva [Lexicon of General and Comparative Literature]*, ed. A. Volkov, Chernivtsi: Zoloti Lytavry, pp. 148–149, 634 p. [in Ukrainian].
14. Kovchak, V. O. (2015). Dyskurs yak chynnnyk suspilnoho zdiisnennia liudyny [Discourse as a Factor in the Social Realization of a Person]. *Hileia: Scientific Bulletin*, Issue 97, pp. 203–207 [in Ukrainian].
15. Krasnobaieva-Chornaia, Zh. V. (2016). Aksiologicheskaia spetsyfika obshcheosnochnykh i konkretnootsnochnykh frazem [Axiological Specificity of General and Specific Evaluation Phrases]. *Slavianskie chteniia [Slavic Readings]: scientific and theoretical journal*, Chisinau: Slavonic University, No. 7(13), pp. 98–114 [in Russian].
16. Krasnobaieva-Chorna, Zh. V. (2015). Semantychnyi prostir otsinnoi frazemiky [Semantic Space of Evaluative Phrasemics]. *Movoznavstvo [Linguistics]*, No. 5, pp. 39–51 [in Ukrainian].
17. Levkivska, K. V. (2017). Tsinnisni zasady diialnosti osvitnikh zakladiv [Value Principles of Activity of Educational Institutions]: teaching methodological manual. Zhytomyr: Ivan Franko State University Publishing House, 136 p. [in Ukrainian].
18. Luparenko, S. Ye. (2020). Aksiolohichni zasady systemy osvity krain Zakhidnoi Yevropy [Axiological Principles of the Education System of the Countries of Western Europe]. *Pedahohika ta psykholohiia [Pedagogy and Psychology]*, No. 63, 103–110 [in Ukrainian].
19. Siuta, B. (2006). Dyskurs. [Discourse]. *Ukrainska muzychna entsyklopediia [Ukrainian Music Encyclopedia]*. V. 1: [A–D], Kyiv: IMFE NANU, 615 p. [in Ukrainian].
20. Tkachova, N. O. (2012). Aksiolohichni pidkhid [Axiological Approach]. *Naukovi pidkhody do pedahohichnykh doslidzhen [Scientific Approaches to Pedagogical Research]: collective monograph*, ed. V. I. Lozova, Kharkiv: A. P. Virovets Publishing House «Apostrophe», pp. 126–146 [in Ukrainian].
21. Tkachova, N. O. (2004). Istoriia rozvytku tsinnosti v osviti [The History of the Development of Values in Education]. Kharkiv: Kharkiv Karazin University, 423 p. [in Ukrainian].
22. Toftul, M. H. (2014). Suchasnyi slovyk z etyky [Modern Dictionary of Ethics]. Zhytomyr: Publication of ZhDU named after I. Franka, 416 p. [in Ukrainian].
23. Krasnobaieva-Chorna, Zh. (2017). Mind Value: Semantics, Structure, Pragmatics (on the Material of English, German, Ukrainian and Russian Phraseology). *Linhvistychni studii [Linguistic Studies]: Coll. of science works*, Vinnytsia: DonNU, Issue 34, pp. 79–87 [in English].

24. Kroeber, A. L., & Kluckhohn, C. (1952). Culture: A critical review of concepts and definitions. *Papers. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology*, 47(1), Cambridge: Harvard University Press, 229 p. [in English].
25. Randviir, A. (2002). Space and Place as Substrates of Culture. *Proceedings of the Estonian Academy of Arts*, № 10, pp. 140–154 [in English].
26. Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. N.Y.: Free Press, 438 p. [in English].
27. Theodore Roosevelt Quotes. [in English].
https://www.brainyquote.com/quotes/theodore_roosevelt_147876
28. Vauclair, C. M. (2009). Measuring Cultural Values at the Individual-Level: Considering morality in cross-cultural value research. *Revista de administração mackenzie*, Vol. 10, № 3 [in English].
<http://www.scielo.br/pdf/ram/v10n3/a05v10n3.pdf>

Стаття надійшла до редакції 31.10.2023 р.
Прийнято до друку 31.10.2023 р.